

SZILÁGYI ÁGNES JUDIT**Az elhallgatott epizodisták hétköznapijai a budai Várpalotában 1944. augusztus–október között****Horthy Zsófia feljegyzése**

Az itt közölt szöveg kézírata ifj. Merényi Miklós alábbi megjegyzései kíséretében jutott el a *Múltunk* szerkesztőségébe: „Apám, Merényi Miklós gróf Károlyi Imre uradalmának vezetője volt. Irodájába jött havonta apanázsért a gróf Consuelo nevű lánya, aki ifj. Horthy Miklós felesége volt. Az őt kísérő Zsófi lányát, a kormányzó unokáját kérte meg apám az 1944. október körüli, palotán belüli események leírására. Merényi Miklós és felesége, száz lakótársukkal együtt, a Fő utca 52. szám alatti óvóhelyükön 1945. január 28-án bombatalálat áldozata lett. Horthy Zsófia naplója a nagy épülettömb Markovits Iván utca 4. felőli részén, a cukrászda felett a második emeleten lévő irodája pánccsaszekrényében sértetlen maradt.”

A kézirat születésének körülményeit illetően nincs okunk kételkedni. Meg kell jegyezni, hogy Károlyi Imre akkoriban már nem élt; 1943-ban meghalt. (Merényi Miklós elmondásából tudjuk, hogy a három fiú és a leány között felosztott uradalom ügyeit továbbra is apja intézte.) Horthy-Károlyi Consuelo – aki 1927-től 1930-ig valóban ifj. Horthy Miklós felesége volt – és leányai – az 1928-ban született Zsófia és az 1929-es Nikolett – szerencsésen túléltek a háborút, és még hosszú éveket töltöttek svájci emigrációban. Consuelo 1976-ban, Nikolett 1990-ben halt meg, az alábbi visszaemlékezés szerzője – későbbi asszonynevén Zsófia de Filliettaz – pedig 2004. február 24-én hunyt el Genfben.

A feljegyzés keletkezésének pontos idejét nem tudjuk. A lapokon két különböző dátum is szerepel. Az első oldalon feltüntetett 1944. X. 16. tekinthető címnek, és az utolsó oldalon a helymegjelölés nélküli keltezés (1944. X. 4.) feltehetőleg elírás eredménye, hiszen a történet egészen 1944. október 18-áig, a kormányzói család Bécsbe, majd a németországi Weilheimbe érkezéséig követi az eseményeket. Merényi megjegyzése

valószínűvé teszi, hogy a szöveg Magyarországon íródott. Tehát valamikor 1944. október 18-át követően született, de nem később 1945 első hónapjainál, hiszen Horthy-Károlyi Consuelo és két lánya ekkor elhagyták az országot.¹

Az 1944-es várbéli napokat egy értelmes, gondosan nevelt, tizenhat év körüli, fiatal lány tényszerű leírásában idézzük fel, akinek nézőpontját természetesen a családi kötelek határozzák meg, de pontos megfigyelő, és az átélt események után nem sokkal le is jegyzi élményeit. Így részéről sem a múlt köde, sem későbbi ilyen vagy olyan szándék nem torzítja a történetet. Bár a dokumentum főleg a jól ismert tényeket, eseményeket, körülményeket rögzíti, két szempontból mégis különösen érdekes. Betekintést nyújt a kormányzói család belső életébe: leginkább a lányok és a hozzájuk legközelebb álló édesanyjuk („Mami”) szeretetteljes és bizalmas kapcsolatára történik utalás, de érezhető, hogy az elvált férjjel, ifj. Horthy Miklóssal („Papa”) is élő, rendezett a viszony, legalábbis ezekben a nehéz időkben. A fiatal lány szerénységét és a szűkebb család (Consuelo, Zsófia és Nikolett) összetartozását a többes szám első személy gyakori használata jelzi.

Egy másik szempont még figyelemreméltóbb: vajon miért nem esik egyetlen szó sem a Horthy-család más tagjainak emlékirataiban a lányunokák és az elvált meny jelenlétéről, a Várpalotában töltött napjairól? Horthy Miklós esetében érthetőbb a dolog, az ő visszaemlékezése² nem magánjellegű, szinte kizárólag a politikára korlátozódik a kérdéses időszakot illetően. Furcsább a hallgatás Edelsheim Gyulai Ilona grófnő (özv. Horthy Istvánné) részéről, aki korabeli naplóit felhasználva ír, igen részletesen, számos magánjellegű adalékkal, sokakat név szerint szerepeltetve, csak éppen sógornőjét és unokahúgait hagyja említés nélkül.³ Ennek ellenére szövege és Horthy Zsófia leírása számos ponton megfeleltethető egymásnak, ezért a kapcsolódó jegyzetekben gyakran idézzük, hogyan emlékezik ő a közösen átélt eseményekre, és miként hangsúlyozza, hogy rajta kívül a családhoz valójában nem tartozik más, mint az idős kormányzói pár, egyetlen életben maradt gyermekük, Nicky és fiúunokájuk, István.⁴

¹ Horthy-Károlyi Consuelo leírja, hogy a magyar határt átlépve, a telet Alt-Aussee-ben, illetve Oberstdorfban töltötték, majd 1945 áprilisában indultak tovább Isnybe. Lásd az ő és lányai által, hivatali ügyintézés céljából 1946 márciusa körül írott önéletrajzokat. Közlí SZILÁGYI Ágnes Judit–SÁRINGER János: *Ifj. Horthy Miklós, a Kormányzó kisebbik fia*. Holnap Kiadó, Budapest, 2002. 213–218.

² HORTHY Miklós: *Emlékirataim*. Európa-História, Budapest, 1990.

³ GRÓF EDELSHEIM GYULAI Ilona: *Becsület és kötelesség. Horthy István Kormányzóhelyettes özvegye*. I–II. k. Európa Könyvkiadó, Budapest, 2000–2001.

⁴ Uo. I. k. 303.

A hallgatás okait keresve érdemes Nádas Péter kritikai esszéjét idézni, amelyben az Edelsheim Gyulai-émlékiratokat elemzi: „mindenféle tudományos hagyománytól függetlenül, saját kezűleg szelektálja és csoportosítja a nemzet történelmi emlékezetének tárgyait, ami kínos, vagy úgymond nem ránk tartozik, arra nem emlékezik és nem emlékeztet”.⁵ Ifj. Horthy Miklós családjának várbeli jelenléte vajon miért került a ki szelektált tények közé? Lehetnek ennek személyes okai, a szubjektív ellenszenv, esetleg féltékenység a sógornők között: ki lesz a nagy idők (egyetlen) hiteles tanúja? Az is elképzelhető, hogy a tökéletes családról alkotott képbe nem illett bele a válás ténye, egy kényelmetlenné vált ex feleség szerepeltetése. Kétségtelen az is, hogy a Várpalotában zajló politikai eseményekben – a kormányzóhelyettes özvegyével, Ilyvel ellentétben – Károlyi Consuelo és lányai nem vettek részt, ahogy erre maga Horthy Zsófia is céloz, amikor önmagukat az események „passzív résztvevői, illetve szemtanúiként” jellemzi, akik a fontos dolgokról csak utólag értesültek. Meglehet, hogy diszkréciójukban nem bíztak a Várpalotában. Ráadásul, ahogy erre szintén van utalás a szövegben, az idősebb meny⁶ nem csak passzív volt, de egyáltalán nem értett egyet a kiugrási kísérlet tervével. Így – amikor az utolsó pillanatban őt is tájékoztatták erről – kétségbe vonta a kormányzói döntés helyességét, vagyis a legszűkebb családi körön belül kényes kérdéseket tett fel, sőt kritikát fogalmazott meg. Talán ez volt a legzavaróbb Edelsheim Gyulai Ilona számára, aki visszaemlékezéseiben éppen ennek ellenkezőjére, Horthy Miklós döntéseinek maradéktalan igazolására törekedett.

*

1944. X. 16.⁷

Olyan történelmi nevezetességű és egyénileg tragikusan izgalmas napokat éltünk át a Várban, hogy elhatároztam, hogy ezeket leírom. Remélem, hogy a jövőben szép, csendes békevilágban, gyermekeim⁸ majd csak érdekes történetként fogják olvasni!

⁵ NÁDAS Péter: *Hátországi napló*. Jelenkor Kiadó, Pécs, 2006. 53–54.

⁶ Károlyi Consuelo 1905-ben, Edelsheim Gyulai Ilona 1918-ban született.

⁷ A kézirat négyzethálós spirálfűzet lapjaira íródott, a 19 főlíót a bal felső sarokban megszámozták, az utolsó oldalon szereplő aláírás Horthy Zsófiáé. A kézírásnak más, Horthy Zsófiától származó dokumentumokkal való összevetésében Sáringer János volt a segítségemre.

⁸ Horthy Zsófia kétszer kötött házasságot. Először 1950-ben Henry Freytaggal, akitől elvált, majd 1972-ben férjhez ment Charles de Filliettazhoz, de gyermeke egyik házasságból sem született. Vö. GUDENUS János József: *A magyarországi főnemesség XX. századi genealógiája*. 1. k. Natura Könyvkiadó, Budapest, 1990. 555.

Otthon, Bályokon⁹ nagy izgalommal hallottuk az oláhok „kiugrását”.¹⁰ Rögtön telefonáltunk Papának (Pestre, a Kormányzóságra),¹¹ hogy most mit csináljunk. (Ti. előzőleg megállapodott Mami Papával, hogy ha a keleti határ körül valami baj történik, telefonon értesít minket.) Papa a telefonban azt mondta, hogy még aznap vagy legkésőbb másnap küld értünk autót, legyünk a közelében, Pesten, ahol mégis csak jobb helyen vagyunk, mint kelet Biharban. Bályokon és a környékén folyton potyogtattak kézigránátos, orosz ejtőernyősöket,¹² amit Mami kezdett nagyon nem szeretni.

Augusztus 26-án du. 3-kor elbúcsúztunk Bályoktól – Isten tudja csak, hogy valaha viszontlátjuk-e! Este 1/2 10-kor érkezünk meg a kormányzóságra, hosszú, de sima és zavartalan út után.

Istvánnal¹³ sokat voltunk együtt. A kertben játszottunk, pony¹⁴ kocsit hajtottunk neki stb. (Félreértések elkerülése végett megjegyzem, hogy „István” alatt Horthy István, pici 3 éves unokatestvéremet értem.) Eleinte nagyon idegenkedett tőlünk, de kb. 1 hét alatt úgy megszeretett, hogy mindig csak a „Lányokkal” akart lenni, ahogy minket a húgossal mindig hívott.

Papával minden reggel 1/2 8-kor jártunk a Sport uszodába, a Szigetre, ahol egy trainer „crawl-ozni” tanított. Utána otthon tanultunk egy kicsit, többnyire a „légó” pincében, az állandó riadók miatt. Tanulás után mindig az istállóba mentünk, s csak onnan a kertbe. Minden ló, minden altsitz jól ismert! A lovassági parancsnokkal Hazslinszky „Gézuka”

⁹ Horthy-Károlyi Consuelo önéletrajzában így indokolja költözésüket Bályokra: „Miután a német csapatok 1944. március 19-én megrohanták Magyarországot, elhagytam a villát, mert nem akartam a német megszállás alatt Budapesten élni, ezért otthoni birtokomra mentem Kelet-Magyarországra, Bályokra.” KÖZLI SZILÁGYI ÁGNES JUDIT–SÁRINGER JÁNOS: i. m. 214.

¹⁰ Románia 1944. augusztus 23-án állt át a szövetségesek oldalára.

¹¹ „A budai királyi palota sorsát jó két és fél évtizedre meghatározó eseményre került sor 1920. április 1-jén, amikor a március 1-jén kormányzóvá megválasztott Horthy Miklós beköltözött falai közé. [...] A kormányzó egyébként [...] nem az egykori királyi lakrészeket vette igénybe, hanem családijával a nyugati, krisztinavárosi szárny egy részét foglalta el. A palota többi részében hivatalok működtek.” MAGYAR KÁROLY: A királyi székhelytől a kormányzói székhelyig. *História*, 2002/9–10. A palota részletes alaprajzát, helyiségeinek beosztását lásd BANGHA Ernő: *A Magyar Királyi Testőrség (1920–1944)*. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1990. Függelék.

¹² „A román fordulat katonai szempontból azt jelentette, hogy a szovjet hadsereg útja megnyílt Magyarorszáig felé. Ráadásul az előnyomuló szovjet erőkhöz két román hadsereg is csatlakozott.” Lásd L. NAGY ZSUZA: *Magyarország története 1918–1954*. Multiplex Média, Debrecen, 1995. 243.

¹³ Horthy Miklós idősebb fiának, Horthy Istvánnak, a néhai kormányzóhelyettesnek egyetlen gyermeke, István 1941-ben született Budapesten, ma az Egyesült Államokban él.

¹⁴ „István kapott egy nyeret, és ezt a »Bogár« pónin mindjárt kipróbáltuk.” EDLSHEIM GYULAI Ilona: i. m. l. k. 273.

alezr-el,¹⁵ és több tisztjével jóban voltunk. Legjobb barátunk azért mégis Mogyorós¹⁶ törzsőrmester volt, István és Nagypapám lovai jártatója.

Akkoriban lett vitéz Vattay Antal¹⁷ altábornagy Nagypapa főhadsegéde. Őt személyesen még régebről, huszárhadosztály parancsnok korából ismertük. Sőt – Mami emlékszik rá, amikor még Nagypapa szárnysegéde volt! Most ismerkedtünk meg a családjával. Sokat láttuk, és nagyon megszerettük a gyerekeket, Nórit és Antit. Azonkívül akkor ismertük meg a Kabinetiroda főnökét és feleségét, Ambrózy Gyulát¹⁸ és „Clemence nénit”.¹⁹ Rendkívül szimpatikusnak találtuk őket, s nagyon sokat voltunk velük is együtt. Azonkívül, amikor egyszer egy héten mozi előadás volt,²⁰ láttuk Lázárékat²¹ és a szárnysegédeket. Ez utóbbiak közül Tost Gyulát²² szintén régebről ismertük, és Mamival együtt nagyon szerettük.

Hosszú ideig Kállay Heléne²³ néni szomszédunk volt. Oda is átjártunk néha, bridgezni vagy asztali footballt játszani.²⁴ Amikor elkezdtek az oroszok bombázni, egyszer egy éjjel közepén, bejöttek hozzánk Nagymama és Ily, s megkérdezték, hogy nem lenne-e túl kényelmetlen nekünk erre az egy éjjelre összeköltözni Mamival egy szobába, hogy Istvánt lehozassák a második emeletről, a mi szobánkba. (Ez tudniillik a földszinten volt, így sokkal gyorsabban lehetett a pincébe lemenni.)

¹⁵ Hazslinszky-Krull Géza (1900–1981) testőr alezredestől, a lovas testőrség parancsnokáról bővebben lásd BANGHA Ernő: i. m. 280–282.

¹⁶ Minden bizonnyal Mogyorósi Péter törzsőrmesterről van szó. Lásd uo. 350.

¹⁷ Vattay „1922 és 1928 között kormányzói szárnysegéd, [...] 1940 decemberében az 1. lovasdandár parancsnoka [...] 1942 tavaszán az 1. lovas hadosztály parancsnoka és lovassági felügyelő Nyíregyházán [...] 1944. augusztus 23-án főhadsegéd és a Kormányzó Katonai Irodájának főnöke lett.” BORBÁNDI Gyula: *Magyar politikai pályaképek 1938–1948*. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1997. 487., 488.

¹⁸ Ambrózy 1943-tól vezette a kabinetirodát.

¹⁹ Ambrózy felesége, Kaas Klementina.

²⁰ A Várpalota házimoziójában vetített filmekről Edelsheim Gyulai Ilona is többször ír anélkül, hogy sógora családjának jelenlétéről említést tenne.

²¹ Lázár Károly 1937-től előbb alezredestként, majd altábornagyként a Magyar Királyi Testőrség parancsnoka volt 1944. október 16-ig. Felesége Blaskovits Márta, fiai Béla és Miklós. Rövid életrajzát lásd BORBÁNDI Gyula: i. m. 274–275., illetve BANGHA Ernő: i. m. 300.

²² „Lázár Károly elmondása szerint Tost Gyulát bensőséges, baráti viszony fűzte a Horthy fiúkhoz, akikkel gyakran volt együtt. Politikailag is egyetértettek. Közismert volt mindhármuk angolbarátsága.” Uo. 398. A többi szárnysegédről lásd uo.

²³ Férje, Kállay Miklós, korábbi miniszterelnök, a német megszállást követően a budapesti török követségre menekült, és ott tartózkodott november 9-ig, míg családja a Várpalotában lakott.

²⁴ Ezeket a szórakozási formákat Edelsheim Gyulai Ilona is említi, Kállayékról írva: „Az ő lakásukon, a földszinten, volt egy asztali futball, ezzel szoktunk szórakozni, hogy kissé eltereljük gondolatainkat. [...] Vacsora után a mindennapos brizsparti volt apósoméknál.” EDELSHEIM GYULAI Ilona: i. m. l. k. 255–256.

Másnap a mellettünk lévő szobát berendezték Istvánnak és Ila nővérnek.²⁵ Most, hogy közelebb laktunk egymáshoz, többet is láttuk egymást. Sokszor behívott reggel, amikor az ágyban játszott; és este mindig meghallgattuk, amikor imádkozott. Így békésen telt el még egy-két hét; csak valahogy mindig feszültebb lett a hangulat. Mindenkinek több volt a dolga, néha kimaradtak a mozik. Sokat ültünk egyedül akkoriban Mamival. Vagy a Vattay gyerekek jöttek le hozzánk – ők is egyedül voltak, nagyon.

Riadók, sőt bombázások már gyakoribbak voltak. És a végén elérkezett az az október 15-iki vasárnap, ami annyira az emlékezetünkbe véssődött. Már 14-én este „volt valami a levegőben” – biztosat nem tudtunk, semmit; tényeket otthon (értem: a Várban) nem közöltek velünk előre. Mami vagy a városban hallotta meg az úgynevezett „híreket”, vagy ha otthon, csak úgy utólag, ami nem volt egész kellemes. 14-én, szombaton du-án hallottuk ismerősektől, hogy általános készültség van a városban. Hazamegyünk – egy-két barát jön el hozzánk, Thuroczy Niki és Bethlen Ödön.²⁶ Nicolette az egyiket kikísérte az oroszláncapunál álló rendőrig, s rém izgatottan rohan Mamihoz, hogy jöjjön ki megnézni, 3 téglával megrakott szekér torlaszolja el a kaput! Kimegyünk Mami, Nicolette és én – s tényleg igaza volt. Magyarázatot hiába kerestünk – senki sem adott felvilágosítást – tehát sok mindent gondoltunk és sejtettünk, de biztosat nem tudtunk. Az éjjel nyugodtan telt el. Reggel 1/2 10 felé Nagymama lejött Mamihoz, s megmondta neki, hogy 12-kor fogja a rádió bemondani, hogy Nagypapa fegyverszünetet kért az oroszoktól. Mami szörnyülködik nekünk, hogy ebből őrült bajok lesznek. Érdekes, hogy Mami volt az egyetlen a Várban, aki váltig mondta, hogy szörnyű tévedés azt hinni, hogy a Várat tartani tudják a németekkel szemben. Folyton azt mondta, hogy egy csomó ember meg fog halni hiába, mert a vég nem kétséges: a németek beveszik a Várat, pár óra alatt. Sajnos senki sem osztotta nézetét, sőt szegény Nagypapa mondta és hitte, hogy addig tudja tartani, míg segítséget nem kap.

Rövid idővel miután Nagymama nálunk volt, s újra felment, lejött rettentő izgatottan Ily, s Mamit kihívta a másik szobába. Ott mondta meg neki, hogy Papát elfogták a németek a városban, ahova „fontos ügyben ment valakivel tárgyalni”. Mami azt kérdezte, hogy hogy lehetett Papát kiengedni a Várból, amikor köztudomású volt, hogy „pályáznak rá”.²⁷

²⁵ Erről Edelsheim Gyulai Ilona csak ennyit jegyez fel szeptember első napjaiban: „Annyira puskaporos volt a hangulat, hogy Istvánt a földszintre vittük aludni.” Uo. 281.

²⁶ Őket sajnos nem sikerült azonosítanom.

²⁷ „Abban az időben egy bizalmi ember útján tudomást szereztünk arról a listáról, mely a németek által szándékoltt letartóztatások névjegyzékét tartalmazza. Ezen a listán szerepelt emlékezetem szerint Niki,

Ily azt felelte, hogy ő próbálta meggátolni, de sajnos nem sikerült.²⁸ Szegény Nagymamának nem merete senki sem megmondani; ő úgy tudta, hogy fontos ügyben vidékre utazott pár napra. Déli 12-kor jött a rádió proklamáció – ezután lázas idegesség és tevékenység az egész Várban; mindenütt állig fegyverzett testőrök, géppuskák, gépágyúk, páncéltörő ágyúk – a Szt. György téren keresztben, szemben egymással két tank, stb. Valahogy, nehezen, elmúlt a vasárnap. Este, vacsora után minden percre vártuk a Vár elleni ostromot! Éppen ezért Lázár Károly kérte a Nagyszülőket, hogy jöjjenek le az I. emeletről a mi szobánkba hálgni; hiszen mindannyian úgyis csak ruhástól feküdtünk le. Nagypapa eleinte nem akart, de hosszas kérésekre mégis csak lejöttek. Mi bementünk Mamihoz, nálunk a Nagyszülők feküdtek le, s a harmadik szobában Ily, István és Ila nővér voltak.²⁹ Rajtuk túl Lázár Károly felesége és kislánya.

Kb. 1/2 1-kor bejött Tost Nagypapához, hogy gyorsan le a pincébe – kezdődik az ostrom. Sietve összeszedelődztünk, s mind lementünk. Ott voltak még Lázárék, Vattay-ék és Ambrózy-ék is a pincében, s persze Tost és rengeteg testőr. Kis idő múlva mondja Nagymama, hogy a pincén keresztül átme gyünk a Külügybe – s onnan a Nunciatúrára.³⁰ Várunk – végre jön egy tiszt, s mondja, hogy a Külügy felől zárva van a pince – nem lehet átmenni. Közben kisült, hogy téves volt a riasztás. A sikló alatt német őrségváltás volt, s ez okozta a tévedést. Visszamegyünk fel a töméntelen lépcsőskön, s újra lefekszünk. Az éjjel folyamán 3-szor jöttek

Ambr. Gyula, én, Vörös J., Lázár, Bakay, Csatay. E pillanattól fogva már elővigyázatosan mozogtam az utcán, a családomat a Korm. parancsára a várban helyeztem el.” Lásd VIGH Károly (szerk.): *Vattay Antal naplója 1944–1945*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 1990. 54–55.

²⁸ Edelsheim Gyulai Ilona nem említi, hogy ő maga tájékoztatta az emberrablásról ifj. Horthy Miklós családját, csupán arról ír részletesen, hogyan titkolta el az idős édesanyja, a kormányzóné elől fia sorsát. Visszaemlékezéseiben maga is beszámol viszont ellenvetéseiről, sógora veszélyes terveit illetően: „Felháborodottan emlékeztettem: Miklóspapa megtiltotta, hogy elhagyjuk a várat. De ő azt válaszolta, hogy »Papa beleegyezett«. Erre nem mondhattam semmit. Utólag Miklóspapával ezt rekonstruálva, az történet, hogy Nicky megkérdezte, beszélhet-e Tito küldöttjével, mire Miklóspapa beleegyezését adta, gondolván, hogy itt a Várban fog Nicky az illetővel tárgyalni. Nem kérdezte, hol fognak találkozni, Nicky pedig nem mondta, hogy kimegy a Várból.” EDELSHEIM GYULAI Ilona: i. m. l. k. 308.

²⁹ Edelsheim Gyulai Ilona szerint: „Az egész család leköltözött két szobába az alagsorba. A két szoba egymásba nyílt, apósom és anyósom a belső szobát foglalta el, amelynek csak a mi szobánkon keresztül volt kijárata – ahol Ilus nővér, István és én rendezkedtünk be egy rövid, nyugtalan éjjelre. [...] Mindannyian ruhástul dőltünk le pihenni.” Uo. 327.

³⁰ Horthy Miklós így emlékezik: „A várható támadásra tekintettel feleségemet, menyemet és unokámat a hétfőre forduló éjjelen hajnali négy óra felé átkísértettem a nunciatúrára. A nuncius már korábban szívesen felajánlotta, hogy szükség esetén menedéket nyújt.” HORTHY Miklós: i. m. 309. A Külügyminisztérium a budavári Dísz téren, a máig helyre nem állított 1–2. szám alatti épületben volt, míg a Vatikán követsége 1920 óta a Dísz tér 4–5. számú házban működött.

Tost, Vattay, Lázár és Ambrózy Nagypapával beszélni³¹ – mi ketten fekeve maradtunk, (bár elalvásról nem igen lehetett szó). Mami Tosttal beszélgetett, amíg Nagypapa a többiekkel tárgyalt. Amikor Mami visszajött hozzánk, mondta, hogy szegény Tost rettenetesen néz ki – mint egy élő halott – s szörnyen kétségbe van esve főleg Nagypapa miatt, akit nagyon szeretett! – 1/2 5-kor újra riadó, hogy most tényleg itt lesz a támadás rögtön. Mind összegyűltünk a mi előszobánkban – s ott egy ideig vártunk. Nagyon rossz érzés volt várni, hogy mikor kezdődik a lövöldözés, esetleg bombázás. Főleg szegény Mami izgult rémesen miattunk. Egyszerre odajön Nagypapa, aki eddig a lépcsőházban volt a tisztekkel, hogy csak ő marad a Várban, mi – Nagymama, Ily, István és mi hárman autón megyünk a Nunciatúrára.³² Megint várni kellett, amíg valaki átszaladt szólni, hogy ott nyitva legyen a kapu. Várás közben Nagymama odajön Mamihoz, s azt mondja neki, hogy mi jöhetünk oda velük, ha akarunk, de talán biztosabb lenne ránk nézve, ha ehelyett Marcsi néniékhez (Markovitsék, Uri utca 10.) mennénk.³³ Mami beleegyezik – mert minket félt. Végre előáll a 2 autó. Az elsőbe beszáll Ila nővér a kis Istvánnal, csak Nagymamát várják, aki hirtelen sírva Nagypapára borul, s kijelenti, hogy nem hagyja őt el, bármi lesz is. Nagypapa szörnyen uralkodik magán, könnyörög neki, hogy menjen, alig van már idő, stb. – végre is Ily és Mami karonfogva, majdnem erőszakkal vitték szegény Nagymamát az autóhoz – Ily is gyorsan beszállt – elindultak.³⁴ Akkor láttuk őket utoljára. Előáll a második autó – elbúcsúzunk Nagypapától, Lázár, Vattay, Ambrózy és Tosttól – beszállunk, indulunk mi is. A Várban el volt terjedve, hogy az út a Dísz tér felé el van aknásítva; fél sötét szürkület volt, idegek a végsőkig megfeszülve.

³¹ „Jelentették Hitler ajánlatát, amely szerint »menedék nyújtását ajánlja fel« arra az esetre, ha kormányzói tisztségemről lemondok és a várat meg a hatalmat átadom. Az ajánlatot elutasítottam, és megmondtam, hogy ezzel az üggyel többé senki se háborgasson.” Uo.

³² Edelsheim Gyulai Ilonánál ebben az epizódban sem szerepel Károlyi Consuelo és lányai: „Reggel négykor mindannyian átmertünk a főbejárathoz, és leültünk az igazság szobrához vezető nagy, széles lépcsőkre, miközben vártuk az autót, amely Magdamamát, Ilus nővért, Istvánt és engem vitt volna a nunciatúrára.” EDELSHEIM GYULAI Ilona: i. m. I. k. 329.

³³ Ezt maga Károlyi Consuelo is leírja: „Anyósom azt tanácsolta pár órával az események előtt, hogy hagyjam el őket és menjek barátainkhoz (Markovitsnéhoz, az Uri utca 10-be), mivel azt gondolta, a gyerekeknek és nekem így több esélyünk lesz a biztonságra, ha nem leszünk kapcsolatban a családjukkal, mivel köztudott volt, hogy elváltam és eddig külön éltem a gyermekekkel.” Közli SZILÁGYI Ágnes Judit–SÁRINGER János: i. m. 214.

³⁴ Edelsheim Gyulai Ilona a maga módján emlékszik a jelenetre: „Aztán Magdamamára figyeltem, mivel kijelentette, hogy ő nem jön a nunciatúrára, mert Miklóspapával akar maradni. Közben előállt az autó, és Miklóspapának sikerült őt rávennie, hogy mégis beszálljon.” EDELSHEIM GYULAI Ilona: i. m. I. k. 330.

Megjövünk az Uri u. 10. elé – a chauffeur kiugrik, csenget, csenget, és csak nem nyitnak kaput. Útközben sehol egy lelket sem láttunk, itt-ott egy távolabbi lövés – aknarobbanás hallatszott csak. Végre kinyílik a kapu, elbúcsúzunk a chauffeurától, s feljövünk Markovitsékhoz. Hajnali 1/2 6! Ettől kezdve megszűntünk passzív résztvevői, illetve szemtanúi lenni a Várbeli drámának. Mami aznap felhívta Ilyt telefonon, s megmondta neki, hogy sikerült megtudnia, hogy Nagypapát nem érte baj, s hogy a volt Hatvany házban³⁵ van, (a Werbőczy utcában) német őrizet alatt. Ott lőtte magát főbe szegény Tost.³⁶ Telefonon elbúcsúzott Mami Ilytől, aki annyit mondott, hogy ők – Nagymama, Ily és István – mennek „tovább”. Másnap Maminak sikerült valakit beküldeni Ilyhez, akinek elmondta, hogy beengedték őket – Nagymamát és őt – Nagypapához, de csak három német tiszt jelenlétében tudtak vele beszélni.³⁷ Ott megmondták nekik, hogy elviszik őket mind Németországba, egy kastélyba, 60 km-re Münchentől. Ez meg is történt. Nagypapa, Nagymama, Ily és István elutaztak egy különvonaton, és 60 német katona őrizte és kísérte őket végig. Azóta beszélünk valakivel, akinek a nevét nem akarom leírni, mert pillanatnyilag is Budapesten lakik, akinek egy szem- és fültanú a következőket mondta. 16-án reggel közvetlenül miután Nagymamáék és mi elmentünk a Várból, Veessenmayer német követ azt mondta Nagypapának, hogy ha nem védi a Várat (amire Nagypapa el volt tökéelve, – utolsó emberig), Papát átadják nekik. Erre Veessenmayer becsületszavát adta, h. Papa Bécsben fog beszállni a vonatba, s velük megy – s marad – Németországba. Nagypapa erre megadta a parancsot, hogy letenni a fegyvert, nem védekezni. A németek elvitték őt a Werbőczy utcába, ahol maradt is kiutazásáig, – kivéve, hogy több német tiszt kíséretében haza engedték az utolsó napon a Várba, pár holmit összeszedni. Szekrényei feltörve, – holmijának jórészét nem találta, nem volt sehol. Papa lakásából majdnem minden eltűnt, ruha, fehérneműk, cipők, stb. – fényképek és egyéb apróságok összetörve a földön feeküdtek.³⁸ Utólag hallottuk, hogy szegény Nagypapa és Nagymama Bécsben rettentő izgalommal várták Papa beszállását, de sajnos nem jött, s

³⁵ 1944-ben a Hatvany-palotában, a Táncsics Mihály (akkor Werbőczy) utca 7. szám alatt volt az SS-székház, ma az MTA Zenetudományi Intézete működik ott.

³⁶ Tost Gyula 1944. október 16-i öngyilkosságának körülményeit részletesen leírja BANGHA Ernő: i. m. 398–399.

³⁷ „Kapkodó csomagolás befejezése után a várpalotából visszatértem az SS székházba. Este meglátogatott feleségem és menyem.” HORTHY Miklós: i. m. 316.

³⁸ „Néhai István fiam és foglyul ejtett Miklós fiam lakosztályait csakúgy kirabolták, mint minden egyéb helyiséget.” Uo. 314.

megérkezésükig nem szállt be a vonatba. Mi máig sem tudjuk, hogy mi van vele – él-e még, s hol van...³⁹

Isten segítse Nagypapáékat, s mentse meg – ha még lehet – Papát!

1944. X. 4.

Horthy Zsófi

³⁹ A kormányzó 1945 áprilisában értesült fia hollétéről, ugyanakkor ifj. Horthy Miklós egy levele tanúsága szerint még 1945 szeptemberében sem tudott biztosat lányai sorsáról. „Október 15-ike óta Családomról a casertai szövetséges főhadiszállástól kérdésemre a következőket tudtam meg: Atyám internálva Luxemburgban, leányaimat pedig március-áprilisban Bad-Ischl-ben látták. Itt Rómában hallottam, nem biztos forrásból, hogy Anyám és a kis Pista Weilheimben tartózkodnak. E hír valódisága kétes. Ily sógornőmről pedig nem tudok semmit. Nagyon leköteleznél, ha Róluk vagy Leányaimról valamit tudnál és azt velem közölnéd!” A lányoknak írt levele, melyben Rómába hívja őket, csak 1945 őszén jut el a címzetekhez, a németországi Isnyben. Horthy Zsófia akkor így reagál az édesapjától kapott hírekre: „Azt szeretné, hogy menjünk oda hozzá. Isten tudja, hogy mi is azt szeretnénk, csak nem olyan egyszerű! Egyelőre, illetve pontosabban: eddig, nem tudunk kijutni innen a francia zónából.” A leveleket közli SZILÁGYI Ágnes Judit–SÁRINGER János: i. m. 136–139.